

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาเชิงวิเคราะห์การบูชาตามหลักพระพุทธศาสนาที่ปรากฏ
ในประเพณีการทำบุญพระธาตุนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

ผู้วิจัย : พระครูพิมพ์ลธรรมาภรณ์ (บัวฮอง อัครธมฺโม/ศรีจันทร์คำ)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต พธ.ม. (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ :
: พระครูภาวนาโพธิคุณ,ดร.พธ.บ. (ศาสนา)
M.A. (Phil.), M.Phil, Ph.D. (Phil.).
: ดร.ประยูร แสงใส,ป.ธ.๔, พ.ม., พธ.บ.,
M.A., (Ed) P.G.Dip. in Journalism Ph.D.(Ed.)

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๒ มกราคม ๒๕๕๗

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพระธาตุนาดูน ๒) เพื่อศึกษาการบูชาตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทและ ๓) เพื่อศึกษาหลักการบูชาของพุทธศาสนิกชนในประเพณีการทำบุญเกี่ยวกับพระธาตุนาดูน อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) ด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายนำผลมาวิเคราะห์ จากการวิจัยพบว่า

ชาวอำเภอนาดูนเชื่อในพุทธานุภาพของพระบรมสารีริกธาตุที่บรรจุอยู่ในองค์พระธาตุนาดูน และเชื่อในเรื่องของการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ จึงทำให้ชาวอำเภอนาดูนปฏิบัติตนให้บริสุทธิ์ทางกาย วาจา และใจ เพื่อบูชาพระบรมสารีริกธาตุ โดยกระทำการสักการบูชาองค์พระธาตุ ด้วยพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีบวงสรวง พิธีกรรมบ่า พิธีกรรมปงบ่า พิธีกรรมขอขมา พิธีสงฆ์น้ำพระธาตุ พิธีเวียนเทียน พิธีปฏิบัติธรรมและพิธีเปลี่ยนผ้าห่มพระธาตุ เป็นต้น โดยมีความเชื่อว่าเมื่อกระทำเช่นนี้แล้วจะได้รับความคุ้มครองจากองค์พระธาตุ ให้อยู่เย็นเป็นสุข และจากความเชื่อนี้เอง ก่อให้เกิดงานนมัสการพระธาตุนาดูนใน วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ของทุกปีพระธาตุนาดูนมีความสำคัญทางด้านศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ประชาชนชาวอำเภอนาดูนมีความเชื่อว่า พระธาตุมีความศักดิ์สิทธิ์มาก มีเทวดาอารักษ์สถิตอยู่ สามารถลบล้างบาปให้ผู้ที่ศรัทธาซึ่งกระทำการสักการบูชาแล้วคลาดปลอดภัย เป็นสิริมงคลทั้งต่อตนเองและครอบครัว จึงได้มีจัดพิธีกรรมการบูชาพระธาตุเป็นบุญประเพณีประจำปีโดยมีพิธีกรรมต่างๆ ตามความเชื่อ มีทั้งพิธีพราหมณ์และพุทธจนเกิดเป็นวัฒนธรรมกลายเอกลักษณ์ของชาวนาดูนในปัจจุบัน

หลักการบูชา ๒ อย่าง คือ ๑. อามิสบูชา การบูชาด้วยวัตถุสิ่งของ อามิสบูชา ได้แก่การนำสิ่งของไปสักการะไปบูชาบุคคลหรือสิ่งที่ควรบูชา เช่น ให้ข้าว ให้น้ำ ให้เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ตลอดจนการดูแลปฏิบัติรับใช้ช่วยเหลือผู้มีพระคุณ ด้วยวัตถุสิ่งของและร่างกายของตน ๒. ปฏิบัติบูชา การบูชาด้วยการปฏิบัติตามคำสอนการปฏิบัติบูชาเพราะจะทำให้พุทธศาสนาตั้งมั่น ชาวพุทธที่ปฏิบัติได้ชื่อว่าสักการะเคารพบูชาพระพุทธเจ้าอย่างแท้จริงและการปฏิบัติบูชาก็เป็นการ

บูชาที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญเป็นการปฏิบัติที่เกิดเพราะแรงศรัทธาเช่นการสมาทานศีล ๕ การรักษาศีล ๘ การเจริญภาวนาส่งเหล่านี้เป็นการบูชาที่ชาวพุทธควรกระทำอย่างยิ่งเพราะผลที่เกิดจากการปฏิบัติย่อมมีแก่ผู้ปฏิบัติเองเป็นประโยชน์โดยตรงส่งผลให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขไม่เบียดเบียนกันและเป็นประโยชน์ในโลกหน้าอีกด้วย

คุณค่าศรัทธาและพิธีกรรมการบูชาพระธาตุนาคูนที่มีต่อชาวอำเภอนาคูน ได้แก่การสร้างวิถีชีวิตชุมชนให้มีความมั่นคงและเข้มแข็งทั้งการเมืองการปกครองท้องถิ่น เศรษฐกิจ การท่องเที่ยว การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม จนสามารถหล่อหลอมจิตใจชาวพุทธให้เป็นอันเดียวกันได้ เพราะความเชื่อและความศรัทธาที่มีต่อองค์พระธาตุที่มั่นคง อีกทั้งยังได้เป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นศูนย์กลางการศึกษา และการปฏิบัติธรรมเพื่อการเข้าถึงพระรัตนตรัยของพุทธศาสนิกชนได้เป็นอย่างดี

Thesis Title : An Analytical Study of the Worship Principles found in Meritorious Festival Concerning with Phrathatnadun in Mahasarakham

Researcher : Phra Khrupimondhammaporn (Buahong aggadhammo/Srichankam)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committees :

: Phrakhrubhavanabodhikun B.A., M.A. (Phil.), M.A. (Pol. Sc.), M. Phil., Ph.D. (Phil.)

: Dr. Prayoon Saengsai Pali IV, B.A., M.A.(Ed.), P.G.Dip.in Journalism, Ph.D. (Ed.)

Date of Graduation : 22 January 2014

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the historical background of Phradhatnadun Pagoda, 2) to study the principle of worship in Theravada Buddhist literature, and 3) to study the result of ritual performance toward Phradhatnadun Pagoda according to the principle of worship. The research was conducted based on Qualitative Research methodology and field work study.

The results of study were as follows : the people who live in the area of Nadun District believed in the power of the Buddha's relic (*dhatu*) and they believed that abiding with three bases of meritorious action (*puññakiriyâ-vatthu*) could purify one to be a good man. Moreover, by performing wholesome rituals such as sacrifice (*Buang-Saung*), formal apology (*Khor-Khama*), bathing the Buddha (*Song-Nam*), lighting the candle around the pagoda (*Vient-Tien*), meditation retreat, and changing the covered cloth of the pagoda...etc would bright prosperity to those who perform the ritual including participants and this believe in fact lead to the beginning of worshipping Phradhatnadun Pagoda ceremony on the middle of the lunar month, March. More importantly, in the part of cultural perseverance, this ceremony became distinguish identity of people who live in the area of Nadun District, Mahasarakham province.

There are two types of worship: 1. *Âmisa-pûjâ*, worship or honouring with material things; 2. *Patipatti-pûjâ*, worship or honouring with practice or accordingly follow the teaching of the Buddha such as wholeheartedly observed the five precepts, the eighth precept the practice of mental cultivation. However, the

second type of worship was recommended as first place because it brought great advantage not only to the practitioners but also to the whole society.

The ritual practices held in Phradhatnadun Pagoda ceremony helped Nadun District people in creating lifestyle and distinguish cultural identity including the unity of the people in the community. It also became one of the local cultural learning centre and meditation centre that welcome people from all walks of life to come and value.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์จาก พระครูภาวนาโพคุณ,ดร. ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ดร.ประยูร แสงใส กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และพระสุธีคัมภีรญาณ,ดร. (ประมวล ฐานทตฺโต) ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำปรึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนสามารถสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขออนุโมทนาเจริญพรขอบคุณ ผศ.ดร.หอมหวล บัวระภา และ ผศ.ดร.สุวิน ทองปั้น ที่ได้กรุณาตรวจแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือในการค้นคว้าวิจัยในครั้งนี้

ขอกราบขอบคุณพระสังฆาธิการ และอนุโมทนาขอบคุณผู้นำชุมชน ครูอาจารย์และปราชญ์ชาวบ้าน ทุกท่านที่ได้กรุณาให้ความร่วมมือและอำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าวิจัยในครั้งนี้เป็นอย่างดี

ผู้วิจัย ขออนุโมทนาขอบคุณเจ้าหน้าที่บรรณารักษ์เจ้าหน้าที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น และเจ้าหน้าที่ศูนย์บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่าน ที่อำนวยความสะดวกในการค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยเพื่อประกอบในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอขอบคุณ คุณบุญธรรม พิมพ์พล ที่ช่วยแปลบทคัดย่อ และขอขอบคุณอาจารย์ รศ.ดร.ดิปติ มะหันตะ ที่ช่วยตรวจสอบบทคัดย่อภาษาอังกฤษในครั้งนี้

ขออนุโมทนาขอบคุณบิดา มารดา ญาติพี่น้อง และกัลยาณมิตร กัลยาณธรรมทุกท่าน ที่มีใจอันบริสุทธิ์ได้ให้การสนับสนุนช่วยเหลือให้วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

พระครูพิมลธรรมมาภรณ์
(บัวฮอง อคฺคธมฺโม/ศรีจันทร์คำ)

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ซ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๖ วิธีการดำเนินการวิจัย	๙
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๐
บทที่ ๒ ประวัติความเป็นมาและ พัฒนาการ การสร้างเจดีย์พระธาตุนาดูน	
๒.๑ ความหมายและความสำคัญของสถูปเจดีย์ในพระพุทธศาสนา	๑๑
๒.๒ ประเพณีการสร้างสถูปเจดีย์ในประเทศอินเดีย	๑๕
๒.๓ คติและรูปแบบในการสร้างพระธาตุสถูปเจดีย์	๒๑
๒.๔ ประวัติความเป็นมาของพระธาตุนาดูน	๒๗
๒.๕ ประเพณีนมัสการพระธาตุนาดูน	๓๒
บทที่ ๓ การบูชาตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท	
๓.๑ ความสำคัญของการบูชาในพระพุทธศาสนา	๓๗
๓.๒ ปอเกิดของการบูชาในพระพุทธศาสนา	๓๙
๓.๓ พัฒนาการแนวความคิดเรื่องการบูชาในพระพุทธศาสนา	๔๕
๓.๔ หลักการบูชาในพระพุทธศาสนา	๕๓
บทที่ ๔ หลักการบูชาและคุณค่าด้านจริยธรรมในประเพณีการทำบุญเกี่ยวกับพระธาตุนาดูน อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม	
๔.๑ คติความเชื่อและการปฏิบัติตนในด้านอามิสบูชาและในด้านปฏิบัติบูชา	๗๘
๔.๒ ความเชื่อการบูชากับแนวทางแก้ปัญหาและเพื่อการพัฒนาชีวิต	๘๘

๔.๓	ผลของการบูชาและคุณค่าด้านจริยธรรมที่มีต่อพุทธศาสนิกชน ชาวอำเภอนาคูน จังหวัดมหาสารคาม	๔๗
๔.๔	คุณค่าทางจริยธรรม	๔๙

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๑๐๒
๕.๒	ข้อเสนอแนะ	๑๐๖

บรรณานุกรม	๑๐๘
------------	-----

ภาคผนวก

ภาคผนวก	แบบสัมภาษณ์	๑๑๕
ภาคผนวก	ภาพประกอบการสัมภาษณ์	๑๒๗

ประวัติผู้วิจัย	๑๓๑
-----------------	-----

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์นี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลีและภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ โดยได้กล่าวอ้างอิงถึงแหล่งที่มา/เล่ม/ข้อ/และหน้า ตามลำดับ เช่น อัง.ติก. (ไทย). ๒๑/๓๕/๑๑๙. หมายถึง อังคุตตรนิกาย ดิกขินิปาต เล่มที่ ๒๑ ข้อที่ ๓๕ หน้า ๑๑๙. เป็นต้น

การอธิบายอักษรย่อพระวินัยปิฎก (บาลีและไทย)

เล่ม	คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	
๑-๒	วิ.มหา. (ไทย) = วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
๔-๕	วิ. ม. (ไทย) = วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
๖-๗	วิ.จุ. (ไทย) = วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)

การอธิบายอักษรย่อพระสุตตันตปิฎก (บาลีและไทย)

เล่ม	คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	
๙	ที.สี. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค (ภาษาไทย)
๑๐	ที.ม. (บาลี) = สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรคปาติ (ภาษาบาลี)
	ที.ม. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค (ภาษาไทย)
๑๑	ที.ปา. (บาลี) = สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรคปาติ (ภาษาบาลี)
	ที.ปา. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค (ภาษาไทย)
๑๒	ม.ม. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสก (ภาษาไทย)
๑๓	ม.ม. (บาลี) = สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณณาสกปาติ (ภาษาบาลี)
	ม.ม. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณณาสก (ภาษาไทย)
๑๔	ม.อุ. (บาลี) = สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปณณาสกปาติ (ภาษาบาลี)
	ม.อุ. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปณณาสก (ภาษาบาลี)
๑๕	ส.ส. (บาลี) = สุตตันตปิฎก	สัญญุตตนิคาย	สคาถวรรคปาติ (ภาษาบาลี)
	ส.ส. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	สัญญุตตนิคาย	สคาถวรรค (ภาษาไทย)
๑๗	ส.ข. (บาลี) = สุตตันตปิฎก	สัญญุตตนิคาย	ขนธวรรคปาติ (ภาษาบาลี)
๒๐	อัง.ทุก. (บาลี) = สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทุกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
๒๑	อัง.ติก. (บาลี) = สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกขินิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
	อัง.ติก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกขินิปาต (ภาษาไทย)
๒๒	อัง.ปญจ. (บาลี) = สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปญจนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
	อัง.ปญจ. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปญจนิปาต (ภาษาไทย)
	อัง.ฉก. (บาลี) = สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ฉกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
	อัง.ฉก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ฉกนิปาต (ภาษาไทย)

๒๕	ขุ.ธ. (บาลี) = สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธมมปทปาลิ	(ภาษาบาลี)
๒๖	ขุ.เปต. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เปตวัตถุ	(ภาษาไทย)
๒๗	ขุ.ชา.เอกก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เอกกนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
๒๘	ขุ.ชา.ปญญาส. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปัญญาสนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
๓๒	ขุ.อป. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อปทาน	(ภาษาไทย)

การอธิบายอักษรย่ออรรถกถาพระสุตตันตปิฎก (บาลีและไทย)

อง.เอกก.อ.(ไทย) = อังคุตตรนิกาย	มโนรปุรณิ	เอกกนิบาตอรรถกถา (ภาษาไทย)
อง.ทุก. อ. (ไทย) = อังคุตตรนิกาย	มโนรปุรณิ	ทุกนิบาตอรรถ (ภาษาไทย)
ขุ.วิ.อ. (ไทย) = ขุททกนิกาย	ปรมัตถทีปนี	วิมานวัตถุอรรถกถา (ภาษาไทย)
ขุ.อป.อ. (บาลี) = ขุททกนิกาย	วิสุทธชนวิลาสินี	อปทานอรรถกถา (ภาษาบาลี)